

ПРЕФІКСОЇДНІ ДЕРИВАТИ ЗІ ЗНАЧЕННЯМ ВЕЛИЧИНИ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Сучасні динамічні процеси в лексико-семантичній системі та в словотворі української мови зумовлюють активне використання афіксоїдів.

Лексико-семантичну групу лексем української мови зі значенням величини формують словотвірні типи, утворені префіксоїдами іншомовного походження **макро-**, **мікро-**, **міні-**, **максі-**, **мега-**, що виражають у структурі похідних іменників різні кількісні значення супровідного предиката, пов'язані з величиною, розмірами, обсягами чого-небудь і є першою частиною складних слів.

Префіксоїди *макро-*, *мега-*, *міні-*, як зазначають Н.Ф.Клименко, Г.М.Віняр, В.В.Дяченко, Л.В.Козак, в українській мові проявляють високу активність і утворюють цілі семантичні мікрополя. Так, на думку Л.В.Козак, «вони мають яскравий термінологічний характер і виділяються лише тоді, коли є відповідні безпрефіксні основи або коли ті самі корені приєднують до себе інші префікси чи префіксоїди[6, с.7].

Серед префіксоїдів іншомовного походження найпродуктивнішим є **макро-** (<грец. *macro* – довгий, великий), що у структурі композита реалізує двоє значень: «великий», «довгий» та пов'язаний із вивченням або вимірами великих предметів, величин і є першою частиною складних слів.

В «Етимологічному словнику української мови» читаємо: «**макро-** перший компонент складних слів – наукових термінів зі значенням «великий» [4, т.4, с.368].

Група дериватів на позначення «великий», «довгий» репрезентована **іменниками**, наприклад, *макромолекула* – велика молекула, молекула полімеру; *макрорельєф* – великі розміри рельєфу земної поверхні, що визначають загальний характер будови великих її ділянок (низовини, гірські хребти, рівнини); *макроспора* – велика спора в різноспорових вищих рослин, а також *макромодель*, *макрорайон*, *макрокоманда*, *макроконтекст*, *макрооператор*, *макроорганізм*, *макросегмент*, *макротопонім*, *макрофонема*. Напр.: *Макроклімат* відображено

на світових кліматичних картах (Із підручника); До *макрорельєфа* належать гірські хребти, великі долини, плато, нагір'я, западини (Із довідника); В *макрокосмі* ми є абсолютний мікроскопічний нуль... Ми не можемо протистояти знищенню й обертанню всього в пил (І.Багрянний); Розміри, склад і форма *макромолекул* визначають фізичні властивості полімерів...(Ю.Гетьманчук); При проростанні *макроспори* утворюється жіночий заросток, на якому розвиваються жіночі статеві органи – архегонії (Із підручника); *Макроструктура* має основне значення для визначення специфічності білка (Із журналу).

Лексеми з компонентом **макро-** позначають **наукові галузі (вчення):** *макроекономіка* – економічна наука, що вивчає взаємозв'язки і пропорції розвитку народного господарства загалом і окремих його галузей[9, с.612]; **процеси:** *макроеволюція* – процес еволюції організмів усередині роду, родини та інших систематичних категорій, вищих за вид [Там само]; **частини флори і фауни:** *макрофауна* – рештки викопних тваринних організмів, які людина бачить неозброєним оком [9, с.613]; *макрофаги* – клітини сполучної тканини тварин і людини, здатні активно захоплювати і перетравлювати бактерії, рештки загиблих клітин та інші сторонні або токсичні для організму частинки [Там само]; **будову:** *макромолекула* – сукупність великої кількості атомів, з'єднаних хімічними зв'язками; велика молекула, молекула полімеру [2, с.505]; *макрорельєф* – великі форми рельєфу (гірські хребти, плоскогір'я, низовини), що визначають загальний характер будови земної поверхні [Там само]; *макроструктура* – будова твердих тіл, яку можна спостерігати простим оком або за незначного збільшення з допомогою лупи [Там само]; **ознаки, властивості, якості** – *макропористий*, що має велику пористість (про гірські породи, ґрунт і т. ін.) [Там само]; *макроскопічний* – якого можна бачити простим оком [Там само]; **стосунок до того, на що вказує основа** – *макромолекулярний*, що складається з макромолекул, високомолекулярний [Там само].

Окремі терміни позначають назви **знарядь праці:** *макроліти* – великі за розмірами, здебільшого прикріплювані до дерев'яних або кістяних держаків, кам'яні знаряддя (свердла, сокири, кирки-мотики), що їх застосовували за

мезоліту та неоліту [2, с. 505]; **види риб:** *макроподи* – рід тропічних і субтропічних риб підряду лабіринтових; деякі види розводять в акваріумах [5, с. 505]; **систему:** *макросистема* – фізична система, що складається з макротіл, доступних для сприймання органами чуттів [2, с. 505]; **зображення:** *мікрофотографія*; **природні чинники:** *макроклімат*; **зразки:** *макрошліф*; **методи:** *макрографія* – метод дослідження поверхні металу за допомогою фотографій чи малюнків у натуральну величину або трохи збільшених [8 с. 407]; **осіб за певною ознакою:** *макроцефал* – людина з ненормально великою або видовженою спереду назад головою [2, с. 505].

Деякі терміни по-різному трактують у лексикографічних джерелах. Напр.: лексему *макроекономіка* у «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» [2, с.505] витлумачують як «систему взаємозв'язків різних галузей і сфер промисловості, сільського господарства». У «Словнику іншомовних слів» [9, с.612] читаємо: «економічна наука, що вивчає взаємозв'язки і пропорції розвитку народного господарства в цілому і окремих його галузей».

Багатозначною є лексема *макросвіт*: 1). Світ дуже великих фізичних величин; 2). перен. Про дійсність, що оточує людину, людей [2, с.505].

Серед лексем із першим препозитивним елементом **макро-** є чимало таких, що утворюють антонімічні пари зі словами, у складі яких є початкова морфема **мікро-**: *макросвіт – мікросвіт, макродобриво – мікродобриво, макроструктура – мікроструктура, макросистема – мікросистема, макромолекула – мікромолекула*. Іноді аналізовані іменники вступають в антонімічні відношення в межах одного і того самого речення. Напр.: У системі живлення рослин значення всіх *мікродобрив* таке ж важливе, як і основних, так званих *макродобрив* (П. Власюк).

Незважаючи на антонімічність елемента **мікро-**, семантика **макро-** дещо вужча, зокрема в ній відсутнє значення певної кількісної частки виміру.

У всіх аналізованих лексемах компонент **макро-** є першою складовою частиною, що приєднується до латинських (*макроструктура, макротурбуленція, макрофункція*); грецьких (*макроекономіка, макросистема*); англійських

(*макропроцесор*); французьких (*макрорельєф, макромолекула, макрокоманда*) слів.

Переважає більшість іменників із префіксом **макро-** належить до термінологічної лексики: **біології** (*макроклімат, макроорганізм, макрофауна, макрофлора, макроеволюція, макроелементи*); **ботаніки** (*макромолекули, макроспорофіл, макрофілія, макроліти, макроелементи*); **медицини** (*макроглобулін, макроглюція, макрокардія, макромолекула, макрофагоцит, макрофонія, макроцефалія, макроцит*); **техніки, хімії, фізики, математики** (*макроаналіз, макрогеометрія, макроклімат, макрокорозія, макромоделі, макромолекула, макрооб'єкт, макроприлад, макрознімок, макрофізика, макрошліф, макроелемент*).

У терміносферах утворення з **макро-** здебільшого виступають із протилежним значенням стосовно іменників з **мікро-**: *макрознімок, макронаселення, макрополе*, напр.: У пробах води треба підрахувати кількість мікроскопічної флори і фауни, яка є поживою для макронаселення океану (Із журналу).

У поодиноких випадках утворення з **макро-** засвідчено в мові художньої літератури, зокрема в гумористичних творах, напр.: Свій *макрочас*, свій мікрочас, лише б не ... марночас! (Із газети).

До продуктивних префіксоїдів належить **мікро-** (<грец. *micros* – малий), що у складних словах реалізує словотвірне значення «малий», «найдрібніший». Н.Ф.Клименко відзначає широку комбінаторику цього форманта: «широка комбінаторика з іншими основами зумовлена абстрактністю його семантики, що визначає малі розміри, величини, пов'язані з вивченням та вимірюванням дуже малих предметів, явищ, одиниць» [5, с.198].

В «Етимологічному словнику української мови»: **мікро-** перший компонент складних слів, що означає «дуже малий» (*мікрокнига*), пов'язаний із вивченням дуже малих предметів (*мікроаналіз*), «мільйонна частка одиниці міри, названої другим компонентом слова» (*мікроампер*) [4, с.3, с.474].

На думку А.А.Москаленка, поодинокі іншомовні слова з першим

компонентом **мікро-** з'явилися в нашій мові десь у XVII ст. [7, с.41]. Першим словом на **мікро-**, зафіксованим у словниках, було *мікроскоп*.

Словотвірний тип із префіксом **мікро-** вказує на дуже малі розміри, обсяги об'єктів, реалій, названих твірним словом, пор.: *мікроавтобус* — дуже малий автобус, *мікроелемент* — хімічний елемент, що міститься в рослинних і тваринних організмах у дуже малих кількостях; *мікроклімат* — клімат невеликої ділянки всередині певного географічного ландшафту, *мікроорганізм* — найдрібніша жива істота рослинного і тваринного походження, яку можна бачити лише під мікроскопом; *мікрорайон* — невелика частина району, яку виділяють з якою-небудь метою; *мікрофільм* — зменшена фільмо- або фотокопія чого-небудь. Напр.: Автомобілісти Сіверськодонецька спільно з хіміками заводу склопластиків створили оригінальну конструкцію *мікроавтобуса* “Старт” (Із журналу); У неочищеному жовтому цукрі, окрім сахарози, містяться життєво важливі біологічно активні речовини — кислоти, солі, вітаміни, *мікроелементи* (Із газети); Зелені насадження захищають село від шкідливого впливу вітру та пилу, пом'якшують *мікроклімат* і надають селу красивого і благоустроєного вигляду (Із енциклопедії); Сонячне проміння корисне для людини ще й тим, що воно послаблює дію і навіть вбиває деякі *мікроорганізми* і віруси — збудників різних заразних хвороб (Із журналу); Ця історія сталася на тодішній околиці Києва, тепер уже в *мікрорайоні*, десь років тридцять тому (А. Дімаров); ... яка може правити за таку собі *мікрорецензію* на літескізи В.Кузана (Із журналу); Після публікації діалогу ... зустрів відомого нашого поета Василя Герасим'юка, і він дав *мікрокоментар* ... (Із газети).

Префіксоїд утворює назви **приладів, інструментів, пристроїв**: *мікроманіпулятор* – лабораторний прилад, за допомогою якого здійснюють під мікроскопом операції над дуже дрібними об'єктами[2, с.528]; *мікробарограф* – прилад для реєстрації малих коливань атмосферного тиску [Там само]; *мікроінструмент* – інструмент дуже малих розмірів для тонких, особливо точних робіт [Там само]; *мікрокалькулятор* – мініатюрний обчислювальний пристрій [Там само]; *мікротом* – прилад, за допомогою якого виготовляють найтонші зрізи

тканин (рослинних або тваринних) для мікроскопічного дослідження [Там само]; *мікротон*, *мікрокатор*, *мікротерези*, *мікроперемикач*, *мікротелефон*; префіксоїд зафіксований у **назвах одиниць вимірювання малих величин**: *мікробар* – одиниця вимірювання тиску, 10^{-6} бара [9, с.639]; *мікроампер* – одиниця сили електричного струму, 10^{-6} ампера [Там само]; *мікродина* – одиниця сили [2, с.528]; *мікроміліметр* – те саме, що мікрон [Там само].

Словотвірну активність **мікро-** проявляє у творенні мінералів, організмів: *мікроклін* – мінерал групи калієвих польових шпатів класу силікатів білого, рожевого, сірого, інколи зеленого кольору; *мікроорганізм* – загальна назва тваринних і рослинних організмів, які можна побачити під мікроскопом; *мікропорит* – силікатний теплоізоляційний дрібнопористий матеріал; *мікротоми* – білковоліпоїдні тільця клітини субмікроскопічної структури, багаті на рибонуклеїнову кислоту; *мікроспора* – менша спора вищих різноспорових рослин, з якої розвивається чоловічий заросток, наприклад, пилок у квіткових рослин; *мікрочастинка* – частина дуже малої маси (елементарні частинки, атомні ядра, атоми, молекули); *мікрофлора* – сукупність мікроорганізмів, що існують у певному середовищі – у ґрунті, воді, повітрі, харчових продуктах, організмі людини, тварин і рослин; *мікроелементи* – хімічні елементи, що містяться в рослинних і тваринних організмах у дуже малих кількостях (у тисячних частках відсотка) і які входять до складу ферментів, вітамінів, гормонів та інших біологічно активних сполук; ця лексема має ще значення – мініатюрні деталі (транзистори, діоди), призначені для застосування в мікромодулях, меншу активність проявляє у назвах хвороб: *мікроінсульт*, *мікроінфаркт*; позначає **територію, простір, приміщення**: *мікрорайон* – комплекс житлових будинків і системи закладів культурно-побутового обслуговування, які задовольняють щоденні потреби населення [9, с.641], *мікрорельєф* – рельєф місцевості з коливанням висот до кількох метрів [2, с.529], *мікроклімат* – клімат невеликої ділянки земної поверхні, зумовлений специфікою місцевості [2, с.528]; **наукові галузі (вчення)**: *мікробіологія* – розділ біології, що вивчає мікроорганізми [Там само]; *мікроелектроніка* – галузь електроніки, що займається створенням

електронних пристроїв, блоків і т. ін. в мікромініатюрному виконанні [Там само]; *мікрометрія* – розділ фізики, що вивчає точні виміри лінійних величин, *мікрохімія* – розділ аналітичної хімії, що вивчає і визначає надзвичайно малі кількості речовин [Там само]; **процеси:** *мікроеволюція* – еволюційний процес, що відбувається всередині популяцій [Там само]; *мікросейсми* – коливання земної поверхні незначної амплітуди, зумовлені переважно атмосферними процесами (дією циклонів, тайфунів тощо), *мікрофотографія* – фотографування мікроскопічних об'єктів за допомогою фотокамери, з'єднаної з мікроскопом, а також зображення, виготовлене в цей спосіб, *мікрофотокопіювання* – виготовлення мікрофотокопій, *мікрофільмування*; *мікрофільмування* – виготовлення на світлочутливій плівці мікрофільмів і мікрофотокопій [Там само]; **речовини та матеріали:** *мікродобриво* – добриво, основним чинником якого є мікроелементи, що потрібно рослинам у дуже малих кількостях (Купрум, Бор, Манган, Цинк та ін.), *мікродомішки* – речовини, що входять до складу інших речовин у дуже малих дозах, *мікроелементи* – хімічні елементи, що містяться в рослинних і тваринних організмах у малих дозах [2, с.529]; *мікропорит* – силікатний теплоізоляційний дрібнопористий матеріал [9, с.642]; *мікрошпон* – тонкий деревинний матеріал для облицювання поверхонь, фанерування меблів [8, с.436]; **методи дослідження:** *мікроскопія* – практична наука, що вивчає будову і використання мікроскопа, вивчення чого-небудь за допомогою мікроскопа, *мікрометрія* – сукупність методів вимірювання лінійних розмірів тіл [2, с.528]; **осіб за фахом чи виконуваною ними роботою:** *мікробіолог* – фахівець із мікробіології, *мікрорізьбяр* – майстер з різьби по дуже дрібних предметах [2, с.529]; *мікрохімік* – фахівець із мікрохімії [Там само]; **транспортні засоби:** *мікроавтобус* – багатомісний легковий автомобіль [Там само]; *мікроавтомобіль* – малолітражний автомобіль, *мікромотоцикл* – легкий мотоцикл, різновид мопеда, *мікроролер* – невеликий ролер [Там само]; **властивості, якості, ознаки:** *мікробіологічний* – пов'язаний з діяльністю мікроорганізмів, *мікроелектродний* – що стосується мікроелектрода, мікроелектродів, пов'язаний з їх використанням, *мікромініатюрний* – що має дуже малі розміри і вагу, *мікропористий* –

виготовлений, зроблений із мікропористої гуми; *мікроскопічний*, *мікроелементний*, *мікроелектронний*, *мікрокалькуляторний*, *мікрокапілярний*, *мікрокліматичний*, *мікролітражний*, *мікрокристалічний*, *мікропроцесорний*, *мікросейсмічний*, *мікросоціологічний*, *мікроструктурний*, *мікрофільмований*, *мікрохвильовий*, *мікрохірургічний* та ін.; **стосунок до того, на що вказує основа:** *мікрорайонний* – що стосується мікрорайону – первинної одиниці районування міста; призначений для обслуговування жителів мікрорайону, *мікроскопічний* – зроблений, проведений за допомогою мікроскопа [2, с.528].

Деякі утворення з компонентом **мікро-** відзначаються багатозначністю. Напр.: *мікроекономіка* – 1) система виробничих підприємств і підприємств послуг, що безпосередньо задовольняють потреби населення в товарах і послугах; 2) економічна наука, що вивчає взаємозв'язки та пропорції в межах окремої ланки виробництва чи окремого підприємства, господарства [2, с.528]. У «Словнику іншомовних слів» [9] це слово зафіксовано тільки з другим значенням.

Полісемія властива й іншим лексемам. Пор.: *мікроклімат* – 1) клімат невеликої ділянки земної поверхні, зумовлений специфікою місцевості; 2) сукупність погодних умов (температура, вологість повітря і т. ін.), що створюються в приміщенні, на якій-небудь обмеженій території для нормального самопочуття людей, тварин, розвитку рослин і т. ін.; 3) *перен.* про характер відносин між ким-, чим-небудь, ставлення до кого-, чого-небудь в тому чи іншому (порівняно невеликому) колективі, суспільстві і т. ін. *Моральний мікроклімат. Духовний мікроклімат* [2, с.528]; *мікроліти* – (одн. *мікроліт*) – 1) дрібні голчасті або пластинчасті кристали, властиві основним масам ефузивних порід; 2) дрібні кам'яні знаряддя певної геометричної форми (трикутника, трапеції, сегмента та ін.), створені первісною людиною в епоху мезоліту [Там само]; *мікросвіт* – 1) світ дуже малих фізичних величин; 2) *перен.* про вузьке, обмежене коло людей, невеликий колектив, який існує, живе за своїми правилами, законами; 3) *перен.* внутрішній світ окремої людини, її думки, почуття і т. ін. [Там само]; *мікроскопічний* – 1) зроблений, проведений за допомогою мікроскопа // *перен.* дуже глибокий, проникливий (про аналіз і т. ін.); 2) якого можна побачити тільки

в мікроскопі; 3) дуже малий, незначний за розміром [Там само].

Утворення з компонентом **мікро-** часто мають синонімічні відповідники з компонентом **міні-**, наприклад, *мікроавтомобіль* – *міні-автомобіль*, *мікроанкета* – *міні-анкета*, *мікроспектакль* – *міні-спектакль*, *мікрокомп'ютер* – *міні-комп'ютер*, *мікромодель* – *міні-модель* та ін. Ці утворення синонімічні в значенні «малий, зменшений», хоч їх значення не вичерпується цим. **Мікро-** має два ЛСВ: 2) пов'язаний із вивченням дуже малих величин (*мікроаналіз*, *мікробарограф*); 3) «мільйонна частка одиниці міри, яка названа другою частиною складання» (*мікроампер*, *мікрівольт* та ін.). Лексеми з компонентом **міні-** мають також друге значення – «дуже короткий», що реалізується в сполученні з назвами предметів одягу: *міні-пальто*, *міні-шубка*. До речі, це значення стало можливим і в утвореннях з **мікро-** у зв'язку з появою наприкінці ХХ ст. утворень *мікроспідниця* у тому ж значенні, що й *міні-спідниця*.

Антонімію аналізованих лексем спостерігаємо, зіставивши їх з утвореннями на **макро-**: *мікроеволюція* – *макроеволюція*, *мікроекономіка* – *макроекономіка*, *мікроклімат* – *макроклімат*, *мікрокосмос* – *макрокосмос*, *мікроліти* – *макроліти*, *мікросвіт* – *макросвіт*, *мікросистема* – *макросистема*, *мікроструктура* – *макроструктура*, *мікропроцесор* – *макропроцесор*, *мікроцефал* – *макроцефал*. Напр.: *мікроеволюція* – еволюційний процес, що відбувається всередині популяцій [2, с.528]; *макроеволюція* – процес еволюції організмів всередині родини та інших систематичних категорій, вищих, ніж вид [2, с.505]; *мікроструктура* – будова твердих тіл, зокрема металів, що її можна спостерігати лише за допомогою оптичного або електронного мікроскопа [2, с.529]; *макроструктура* – будова твердих тіл, яку можна спостерігати простим оком або за незначного збільшення з допомогою лупи [2, с.505].

Коло сполучуваності форманта **мікро-**, — зауважує О.К. Безпояско, — раніше обмежувалося основами термінів [1, с. 33]. Дальший розвиток суспільства спричинив появу нових малих величин, що зумовило і розширення сфери вживання цього форманта. Спочатку він додавався тільки до слів іншомовного походження: латинських (*мікроабсцес*, *мікрофлора*, *мікроелемент*, *мікрокапсула*,

мікрокультура); грецьких (*мікробіологія, мікросхема, мікроспора*); французьких (*мікрозонд, мікроманіпулятор, мікроорганізм, мікрорайон*); англійських (*мікрофільм, мікросканер, мікропринтування*).

У кінці ХХ – початку ХХІ ст. компонент дедалі частіше став додаватися до слів рідномовних: *мікроворсинки, мікродобриво, мікровимикач, мікродвигун, мікродобавка, мікродослідження, мікрополіт, мікрооб'єм, мікропам'ять, мікрословник, мікроволокно*. Напр.: Наші хімічні заводи з кожним роком збільшують випуск різних мінеральних добрив, *мікродобрив*, стимуляторів росту рослин (Із довідника); Намагаючись проникнути вглиб матерії, вчені виявили *мікросвіт*, виявили, що в ньому відбуваються дивовижні перетворення одних частинок в інші (Із журналу).

Досить вільно і широко префіксоїд сполучається з конкретними іменниками: *мікроавтобус* – автобус невеликих розмірів; *мікромодуль* – мініатюрний модуль – блок радіоелектронної апаратури, що складається з декількох мініатюрних деталей (мікроелементів); *мікрофільм* – фотокопія документа, рукопису, книги тощо, виконана на фотоплівці зі зменшенням у десятки і сотні разів; *мікрокнига, мікролампа, мікрокомп'ютер, мікрооб'єктив, мікрофотографія, мікрофотознімок*.

Значною кількістю представлені також абстрактні іменники, що означають назви процесів, результати дії, властивостей і характеризуються додатковим значенням зменшеності: *мікроутворення, мікрошум*. Напр.: Усі лісові масиви..., разом узяті, в три рази поступаються перед зеленими *мікроутвореннями* своєю здатністю очищати атмосферу від різних шкідливих домішок (Із газети).

Більшість утворень відноситься до різних сфер термінології – біологічної (*мікробіологія, мікроклімат, мікроорганізми, мікропопуляція, мікросома, мікроспора*); ботанічної (*мікрокультура, мікроскоп, мікротехніка, мікроспорофіл, мікрофілія, мікрофлора, мікроеволюція*); медичної (*мікроабсцес, мікроаналіз, мікротастрія, мікроінсульт, мікроклізма, мікроклімат*); кібернетики та автоматизації (*мікропрограма, мікрокоманда*); географії (*мікрорайон, мікрорельєф*).

Досить поширеними в технічній термінології є іменники з **мікро-**, що означають назви різних приладів, пристроїв, машин: *мікроголка, мікрогенератор, мікродвигун, мікролітак, мікроприлад*. Напр.: За допомогою *мікроголок* можна вводити різні хімічні речовини в ядро, протоплазму і навіть окремі шари клітинної оболонки (Із газети); На початку сеансу корекції станція.. з допомогою спеціальної оптичної системи і *мікродвигунів* була орієнтована на Сонце (Із газети).

Початкова морфема **мікро-** сполучається з твірними основами, до складу яких входить ще який-небудь препозитивний іншомовний елемент: *мікроелектрозварювання, мікроелектродвигун, мікrorадіоприймач, мікрофотоустановка*, напр.: Конструктивно «бджілка» являє собою електричний вібратор з *мікроелектродвигуном*, що живиться від батарейок (Із журналу). Це свідчить про більші можливості поєднання компонента **мікро-** з основами різної структури і семантики.

Утворення з **мікро-**, другим компонентом яких є іменники з конкретним значенням, називають предмети нестандартно малих розмірів: *мікрокнига, мікромістечко, мікроплівка*. Напр.: Тут, на живописному місці розкинулося ціле *мікромістечко* (Із журналу).

Чіткість семантики, вільне поєднання елемента **мікро-** з конкретними і абстрактними іменниками сприяє зростанню продуктивності таких утворень у нейтральному і розмовному стилях. Вони мають яскравий відбиток індивідуального словотворення і досить часто вживаються в гумористичних творах, пародіях і служать для іронічно гострої характеристики явищ, предметів, понять: *мікровітер, мікродощ, мікролюдина, мікросуспільство*.

Словотвірне гніздо з префіксоїдом **мікро-** поповнюється неологізмами: *мікрокатастрофа, мікрокредит, мікроконфлікт, мікрорайонування, мікрофотознімання, мікрофотокопіювання, мікросканування* тощо.

Дериваційним формантом для утворення похідних зі значенням величини виступає компонент **міні-**. Словотвірне значення префіксоїда **міні-**

(< англ. *mini* -) – перша частина складних слів, що має значення «малий розмір», «мала довжина» [9, с. 644].

Словотвірне значення префіксоїда **міні-**, на основі якого виділився окремий словотвірний тип, тотожне значенню слів «малий», «найменший», що виконують роль супровідного предиката в базових словосполученнях префіксальних іменників, напр.: *міні-автомобіль* – малолітражний автомобіль малих розмірів [2, с. 530], *міні-ЕОМ* – ЕОМ малого розміру; *мікро-ЕОМ*, *міні-комп'ютер* [Там само], *міні-комп'ютер* – комп'ютер малого розміру; *міні-ЕОМ*; *міні-машина* – машина дуже малого розміру [Там само].

Початкова морфема **міні-** сполучається з основами українських слів слов'янського походження. Серед утворень із префіксоїдом **міні-** кількісно невелика, але найбільш уживана група слів, що слугують назвами укорочених предметів одягу: *міні-плащ*, *міні-сукня*, *міні-спідниця* тощо. Утворення з цим формантом позначають щось невелике за розмірами або найменше в ряду подібних предметів: *міні-вертоліт*, *міні-завод*, *міні-лінза*, *міні-мікрофон*, *міні-музей*, *міні-передавач*, *міні-приймач*, *міні-спідниця*, *міні-футбол*. Напр.: Тепер розробляється проект *міні-заводу* для переробки п'яти тонн молока на зміну (Із газети); Тут [у просвічуючому електронному мікроскопі].. головне — *міні-лінза* (Із журналу); *Міні-музеї* з їх пам'ятками традиційного зодчества природно увійдуть у сучасну архітектуру сіл (А. Хижняк); Молодша сестра з хворобливим рум'янцем на впалих щоках осудливо, як істинно сільська людина, зиркала на голі коліна модниць — наступала ера *міні-спідниць* (В. Дрозд).

Високий ступінь аглютинативності префіксоїда призвів до того, що він почав функціонувати не лише в назвах одягу, а й у розмовно-побутовому стилі, звідки вони потрапляють у засоби масової інформації: *міні-гастролі*, *міні-дослідження*, *міні-інтерв'ю*.

Сполучення **міні-** з назвами, семантика яких несумісна з префіксоїдами кількісно-оцінного значення, веде до творення okazіonalіzmів (*міні-держав*, *міні-республіка*) [3, с. 1].

Словотворчий формант **максі-** (< англ. *maxi* – максимум) – перша частина складних іменників, що має значення: а) довгий (про жіночий одяг); б) дуже великий, використовується рідко. Активізація вживання форманта пов'язана з модою: *максі-мода* – мода на довгий жіночий одяг [2, с. 505], *максі-пальто* – довге пальто відповідно до максі-моди, *максі-спідниця* – довга спідниця відповідно до максі-моди, *максі-сукня* – довга сукня відповідно до максі-моди [Там само].

Дериваційні форманти **максі-** і **міні-** раніше вживалися як самостійні слова. Пор.: ...нас завжди цікавить, які сюрпризи приготує вона (мода) нам завтра, наступного сезону, через рік: «міні» чи «максі»... (Із газети).

Префіксоїд **мега-** (грец.< *megas* – великий) – перша частина складних слів, що означає: а) 10^6 (в інформатиці – 2^{20}) (М); б) величезний, гігантських розмірів, у композитах відповідає поняттю «великий», «мільйон», «велетенський», «у мільйон разів більше за основну одиницю мір, вказану у другій частині слова» бере участь у творенні назв предметів, споруд, об'єднань: *мегаполіс* – гігантське місто, що утворилося внаслідок зливання багатьох міст і населених пунктів; над-місто [2, с. 516], *мегасвіт* – світ дуже великих, космічних величин, *мегарельєф* – найбільші форми рельєфу земної поверхні: материкові виступи, океанічні западини тощо.

Утворення з компонентом **мега-** мають синонімні відповідники – утворення з **макро-**: обидва мають значення «великий», «крупний»: Це денотативне значення коренів, але семантична структура їх цим не вичерпується. Лексеми з компонентами **макро-** та **мега-** є багатозначними: **макро-** 1) «великий, крупний, великих розмірів»: *макромолекула*, *макрорельєф*; 2) пов'язаний із вивченням великих предметів, величин: *макроскопічний*; **мега-** 1) «великий, крупний»: *мегаспори*; 2) «перша складова частина найменувань одиниць фізичних величин, яка служить для утворення найменувань кратних одиниць, що дорівнюють мільйону [10^6] вихідних»: *мегабар*, *мегабайт*. Можливі також однокореневі утворення з компонентами **макро-** і **мега-**: *макрорельєф* – *мегарельєф*, *макроспори* – *мегаспори*, *макросвіт* – *мегасвіт*.

Префікс **мега-** сполучається з латинською (–калор), французькою (–рельєф), грецькою (–парсек) основами способом основоскладання та аглютинації.

Таким чином, збільшення кількості префіксоїдів та похідних із ними свідчить про входження цих одиниць до лексико-семантичної та словотвірної системи сучасної української мови.

ЛІТЕРАТУРА

1. Безпояско О.К. Іншомовні префікси в українській мові // Українська мова і література в школі. – 1979. – №7. – С. 28 - 33.

2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Укл. В.Т. Бусел. – К., 2003. – 1440с.

3. Віняр Г.М. Розвиток системи дериваційних засобів на базі кореневих морфем / Г.М.Віняр // [http: eprints.ru.edu.ua / 1736 /1/04vgmbkm. pdf](http://eprints.ru.edu.ua/1736/1/04vgmbkm.pdf).

4. Етимологічний словник української мови: У 7 т. / За ред.. О.Мельничука. – К., 1982 - 1989. – Т. 1 - 4.

5. Клименко Н.Ф. Динамічні процеси в сучасному українському лексиконі: [монографія] / Н.Ф. Клименко, Є.А. Карпіловська, Л.П. Кислюк; НАН України. Інститут мовознавства імені О.О. Потебні. – К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2008. – 335 с.

6. Козак Л.В. Українська електротехнічна термінологія (словотвірний аспект): дис. ...канд.філолог. наук: 10.02.01 «Українська мова» / Л.В. Козак. – Дніпропетровськ, 2002. – 171 с.

7. Москаленко А.А. Неологізми з першим компонентом супер-, ультра-, гіпер-, мікро-, міні- в українській та російській мовах // Українська мова і література в школі. – 1975. - № 7. – С. 38 - 42.

8. Словник іншомовних слів / За ред. О.С. Мельничука. – К., 1974.

9. Словник іншомовних слів / За ред. Л.О. Пустовіт. – К., 2000. – 1018с.